

ВИСНОВКИ

В умовах нової розстановки сил на світовій арені та випереджаючого розвитку країн Азії, Україна має неабиякі можливості реалізації свого транзитного потенціалу. Суверенізація України і перехід до ринкової економіки визначили необхідність застосування логістичного підходу до вирішення зазначених та інших проблем функціонування транспорту. Основна мета транспортної логістики полягає в наданні необхідних транспортних послуг у галузях постачання, збуту та переробки відходів з мінімальними витратами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Устенко М.О «Основні проблеми транспортної логістики» УкрДАЗТ / М.О.Усатенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2010. — № 29. — С. 2—5.
2. Дикань В.Л. Актуальность улучшения системы комбинированных перевозок в международной транспортной сети / В.Л.Дикань // Вісник економіки транспорту і промисловості: Зб. наук. праць. — Харків: УкрДАЗТ, 2006. — № 13. — С. 13—20.
3. Зайончик Л.Г. Транспортно-логістичні системи містоутворюючих підприємств: особливості формування і розвитку / Л.Г.Зайончик // Тези доповідей. Національний транспортний університет. — К., 2006
4. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://fsoler.com/transportne-ta-skladske-zabezpechennya-logstiki/149-rol-transportu-v-logsticz.html>
5. Столярчук П.Г. Аналіз застосування екологічних норм Євро на дизельне паливо / П.Г.Столярчук, О.І.Краснопольська // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка». — 2007. — № 574: Автоматика, вимірювання та керування. — С. 86.

УДК 336.24:635.07](477)

НЕОБХІДНІСТЬ ТАРИФНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ

Назарова Л.В.

Статтю присвячено дослідженню необхідності захисту внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції в Україні. Визначено, що тарифна політика відносно сільськогосподарських товарів в Україні має протекціоністський характер. Розглянуто досвід інших країн у стимулюванні експорту сільськогосподарської продукції, а також у формуванні тарифного захисту.

Ключові слова: експорт, мито, сільськогосподарська продукція, митний тариф.

Захисний механізм митного тарифу реалізується через так званий ціновий ефект - спричинене ним подорожчання імпортованих товарів дає змогу вітчизняному товаровиробнику скористатися ціновою перевагою. У результаті дії цього механізму встановлюється певне співвідношення між світовими цінами та цінами на внутрішньому ринку. Ефективність тарифного захисту обумовлюється тим, наскільки сформованим є останній, а звідси, якими є характер конкуренції та імпортозаміщення на ньому, чинники розвитку тощо.

Процес регулювання зовнішньої торгівлі потребує комплексного підходу, який передбачає вибір відповідних факторів зміцнення міжнародного торговельного співробітництва, розробки методик аналізу та створення дієвої системи розвитку тарифної системи України відповідно до сучасних світових тенденцій. Істотний вклад у розробку проблеми тарифного захисту зробили такі зарубіжні та українські вчені: Ліндерт П., Портер М., Харрод Р., Грайпл Е., Ріттенбрук К., Енгельхарт Д., Роко-

ча В.В., Фомішин С.В., Голіней С.В., Юхименко В.В., Клименко Н.А., Рогов В.В., Шеховцева Л.С., Золотухін А.А. та окремі інші. Сучасні погляди на зазначені проблеми та рекомендації щодо їх розв'язання викладені у працях Пирець Н.М., Попова О.І., Кириченко О.М., Байрак В.М., Скорнякової І.В. Це визначило актуальність дослідження, спрямованого на аналіз рівня тарифного захисту ринку сільськогосподарської продукції в Україні.

Мета статті полягає в виявленні особливостей митно-тарифного захисту в Україні.

В Україні, як і у більшості країн світу, рівень обкладання імпортом тарифом сільськогосподарських товарів є вищим порівняно до решти товарних груп. Зокрема, результати ретроспективного аналізу свідчать про те, що митно-тарифна політика відносно сільськогосподарських товарів в Україні мала протекціоністський характер, а протягом 2003-2010 рр. спостерігалось відчутне збільшення рівня тарифного захисту відповідних товарних груп (табл. 1).

Таблиця 1

**Обкладання імпортом тарифом в Україні у 2002-2010рр., %
(в перерахунку на адвалерні мита)**

Товари	Роки								
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Усі товари	4,2	2,7	2,5	3,1	4,6	5,0	4,9	4,4	4,7
Несільськогосподарські товари	3,7	2,0	1,8	2,1	2,6	3,0	3,0	2,8	2,7
Сільськогосподарські товари	21,0	21,0	21,2	28,1	27,9	26,7	22,9	27,6	31,4

На рисунку 1 відображені імпорتنі мита на товари, що діяли в Україні протягом 2003-2010 рр.

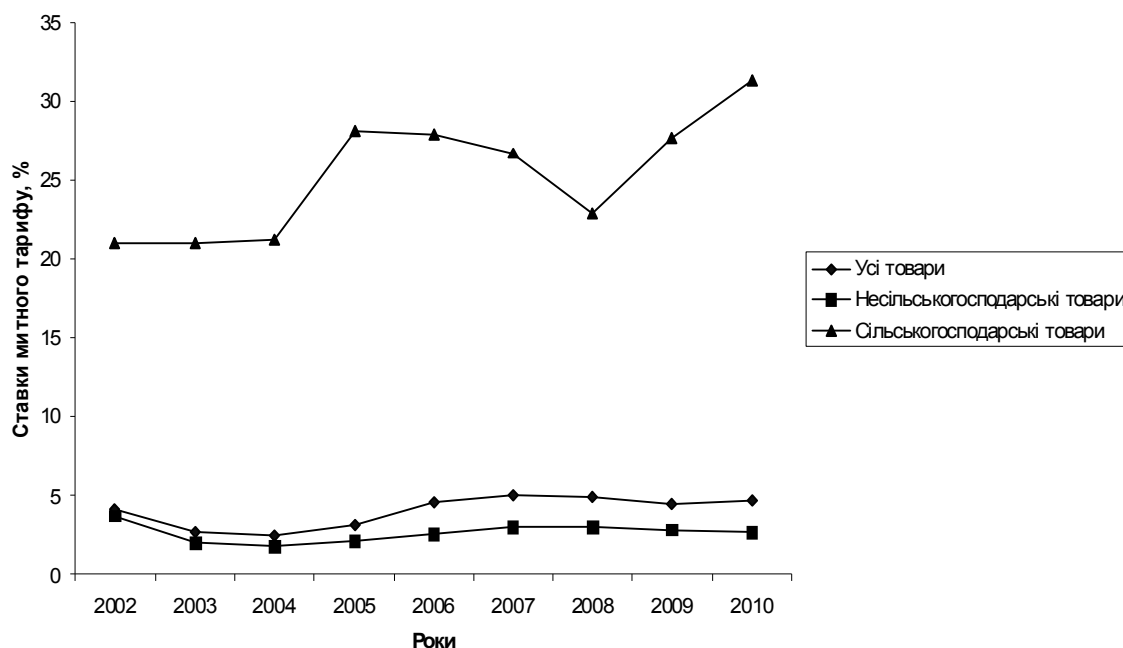

Рис. 1 Рівень імпорتنих мит в Україні у 2003-2010 рр.(в перерахунку на адвалерні), %

Проведені дослідження свідчать, що протекціоністський характер митно-тарифної політики щодо товарних груп 01-24 УКТ ЗЕД, до яких належать сільгосппродукція та продукти харчування, супроводжував низку негативних явищ, серед яких:

- превалювання специфічної форми мита, яка в багатьох випадках мала фактично заборонний характер;
- значна диференціація ставок на однорідні товари;
- високий рівень ставок митного тарифу на товарні позиції, які не вирощуються на Україні (кава, чай, прянощі, цитрусові, їстівні плоди, горіхи, тощо).

Це обумовлювало нераціональність структури митного тарифу і сприяло формуванню сірих схем імпорту ряду агропродовольчих груп товарів, за якими в країну, в окремих випадках, ввозилися обсяги, що за оцінками дорівнювали легальному імпорту [1]. Це як зводило нанівець застосування механізмів тарифного захисту, так і спотворювало процеси розвитку внутрішнього ринку. Системність і масштабність цього явища і досі становить значний ризик для розвитку ринків агропродовольчої продукції в Україні та реалізації державної політики в цій сфері.

За розрахунками реального ефективного обмінного курсу, українські товари, починаючи з 2004р., втрачали свою цінову конкурентоспроможність як результат зміцнення гривні відносно долара США та темпів інфляції в Україні, вищих за її торговельних партнерів (як свідчать розрахунки, найвідчутніше конкурентоспроможність втрачалася за рахунок швидкого зростання в нашій країні затрат праці на одиницю продукції відносно її торговельних партнерів). Така втрата цінової конкурентоспроможності впливала на зниження ефективності реалізації тарифних механізмів регулювання доступу імпортованих товарів на внутрішній ринок [2].

Проведені розрахунки показника еквівалентної ставки митного тарифу в Україні у 2003-2010рр. свідчать про те, що він був нижчим за середньозважену ставку, а для більшості видів економічної діяльності взагалі від'ємним. Звідси висновок, що реальний тарифний захист в Україні у зазначений період був або на рівні, нижчому від рівня існуючої номінальної ставки тарифу (щодо сільськогосподарських товарів та продуктів харчування у 2004 р.), або взагалі відсутнім, що є результатом зростання реального обмінного курсу гривні відносно долара США і, відповідно, втратою товарами вітчизняного виробництва цінової конкурентоспроможності на внутрішньому ринку. Як свідчать результати розрахунку еквівалентної ставки, масштабне зниження митних тарифів у 2005 р. не вплинуло на реальний рівень тарифного захисту внутрішнього ринку. Навпаки, у 2006 р. показники еквівалентної ставки митного тарифу були дещо вищими порівняно з попереднім роком по всіх видах економічної діяльності, пов'язаних з виробництвом споживчих товарів, завдяки тому, що зміцнення гривні відносно долара США у 2006 р. позною мірою компенсувалося зниженням темпів інфляції цього року порівняно з попереднім.

Відчутна девальвація гривні наприкінці 2008 р. - початку 2009 р., існуючий дефіцит ліквідності на світових фінансових ринках етапи визначальними чинниками у зміні обсягів надходження імпорту, його товарної та географічної структури, а також суттєво вплинули на підвищення рівня реального тарифного захисту внутрішнього ринку в Україні. Це дозволило компенсувати вплив від зниження ставок митного тарифу, що відбулося на початку 2009 р. та отримати певний запас міцності у вигляді підвищення цінової конкурентоспроможності товарів, вироблених на внутрішньому ринку, відносно імпорту. Остання з моменту призупинення девальваційних процесів поступово втрачатиметься в результаті наявних зараз високих темпів інфляції всередині країни порівняно з її торговельними партнерами, про це свідчить і динаміка зміни рівня реального тарифного захисту, підвищення якого припинилося з моменту фіксації НБУ номінального обмінного курсу гривні до долара США у січні 2009 р.

Імпортні мита України на більшість сільськогосподарських товарів після вступу до СОТ є меншими за ті, що сьогодні ЄС застосовує до ввезення аналогічних українських товарів у режимі імпорту. На імпорт основних сільськогосподарських товарів ЄС широко застосовує імпортові тарифні квоти, у межах яких діє нижчий тариф. Навіть у межах тарифних квот у ЄС ставки митних тарифів на імпорт окремих сільськогосподарських товарів вищі порівняно з тими, які чинні в Україні після її вступу до СОТ на весь імпорт аналогічних товарів.

При вступі до СОТ Україна взяла зобов'язання застосовувати імпортову тарифну квоту лише на один сільськогосподарський товар - цукор-сирець з тростини. При імпорті всіх інших сільськогосподарських товарів мають застосовуватися адвалерні ставки імпортованого мита (за винятком підакцизованих товарів) без кількісних обмежень обсягу імпорту. Також Україна має зобов'язання не вдаватися до застосування положень ст. 5 Угоди про сільське господарство СОТ щодо спеціальних захисних заходів, водночас ЄС має таке право для значного переліку сільськогосподарських товарів.

Слід відмітити, що у своїх угодах ЄС встановлює вільну торгівлю для 90% її обсягів з країнами – преференційними партнерами. Комісія робить це для того, щоб дотриматися положень ст. XXIV

Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ) 1994 року. Щодо 90% порогу, то він не є зафіксованим. Згідно зі ст. XXIV ГАТТ, митні союзи та зони вільної торгівлі повинні скасувати мита та інші обмежувальні заходи торгівлі «суттєво на всю торгівлю» («substantially all the trade») між сторонами, щоб відповідати критерію вільної торгівлі. Але погодженого визначення того, що таке «суттєво на всю торгівлю» немає [3].

У ЄС імпортні тарифи нижчі на сільськогосподарську продукцію, яка не виробляється у ЄС (наприклад, кава, чай, спеції), але набагато вищі на основні види продукції в межах Спільної аграрної політики та продукти переробки. Захист на кордоні та внутрішня підтримка разом з обмеженою лібералізацією в межах преференційних угод ізолюють окремі товари від конкуренції та породжують надлишки.

Лібералізація сільськогосподарської продукції в межах різноманітних багатосторонніх і регіональних торговельних угод Європейського Союзу залишається обмеженою. Імпортовані в ЄС від преференційних торгових партнерів продукти переробки сільськогосподарської продукції є предметом оподаткування імпортом митом, яке має промисловий і сільськогосподарський компоненти. В той час, коли всі промислові компоненти отримують суттєвий за преференціями митний режим, зниження тарифів на сільськогосподарські компоненти все ще є обмеженим.

Для окремих сільськогосподарських товарів захист внутрішнього ринку все ще є високим з боку ЄС, хоча за середньоарифметичного режиму найбільшого сприяння тариф на сільськогосподарські товари у ЄС складає 10 %. Імпортні мита України на ці товари після вступу до СОТ є меншими за ті, що сьогодні ЄС застосовує до імпорту аналогічних українських товарів. Так, наприклад, для яловичини, замороженої в ЄС, чинний імпортний тариф поза межами тарифної квоти в перерахунку на адвалерне складає 80%, в Україні імпортний тариф після вступу до СОТ становить 15%; для вершкового масла чинний тариф у ЄС складає 83%, в Україні - 10 %, для імпорту пшениці в ЄС – 65%, до України - 15 % [4].

На імпорт більшості сільськогосподарських товарів ЄС широко застосовує імпортні тарифні квоти, в межах яких діє нижчий тариф. Згідно з даними СОТ, ЄС має 89 тарифних квот на сільськогосподарські товари, які адмініструються комісією на основі принципів «перший прийшов – перший отримав», історичного імпорту та змішаних методів розподілу. Середній показник використання тарифних квот складає 67% щороку [5]

Імпортні тарифні квоти не мають великого значення для збільшення торгівлі агропродукцією до ЄС через їх незначний обсяг. Наприклад, у 2008 календарному році для вершкового масла обсяг тарифної квоти дорівнював тільки 75 тис. тонн; для свіжого та охолодженого м'яса свинини - 7 тис. тонн; для свіжих яблук - 696 тонн; для помідорів - 472 тонн; для шоколаду - 107 тонн [6]

Варто зазначити, що в ЄС навіть у межах тарифних квот ставки митних тарифів на імпорт окремих сільськогосподарських товарів вищі порівняно з тими, що діють в Україні після її вступу до СОТ на весь імпорт аналогічних товарів. Наприклад, для мороженої яловичини ставка ввізного мита в межах тарифної квоти до ЄС складає 20%, в Україні на весь обсяг імпорту цього товару вона дорівнює 15%; для вершкового масла в ЄС - 42%, а в Україні - 10%, ячменю в ЄС - 13%, а в Україні - 10%.

При вступі до СОТ Україна взяла на себе зобов'язання застосовувати імпортну тарифну квоту лише на один сільськогосподарський товар - цукор- сирець із тростини. При імпорті всіх інших сільськогосподарських товарів мають застосовуватися адвалерні ставки імпортного мита (за винятком підакцизних товарів) без обмежень обсягу імпорту.

Вимоги ЄС до імпорту живих тварин і продуктів тваринного походження більш жорсткі, ніж в Україні. Вони включають ветеринарно-санітарну сертифікацію; вимоги до матеріалів, які контактують з продукцією; контроль за залишками медикаментів та інших речовин; стандарти безпеки продовольства (згідно з вимогами законодавства ЄС); тимчасові списки третіх країн, яким дозволено експорт живих тварин і продуктів тваринного походження до ЄС.

Для активізації зовнішньоекономічної діяльності держава повинна враховувати світовий досвід розвинених країн. Про активність та значимість ролі підприємств в експортному потенціалі національних економік говорять такі статистичні дані: у Франції, Італії, Нідерландах та Норвегії підприємства середнього бізнесу виробляють 30% всієї експортної продукції, у Туреччині – 62%, у Південній

Кореї – 40%, Китаї – 50% [7].

У Франції державне стимулювання експорту підприємств базується, в основному, на інформаційній, консультативній та фінансовій підтримці підприємств, які прагнуть розпочати і розвивати зовнішньоекономічну діяльність. У зв'язку з цим у Франції створено досить високо координовану структуру органів державного управління для сприяння експортній діяльності підприємств, у задачу яких входить: пошук підприємств, здатних здійснювати експортну діяльність, консультування їх, надання їм фінансової допомоги, інформування підприємств про дослідження ринку за кордоном, просування французьких товарів на зовнішніх ринках за допомогою сприяння участі підприємств у ярмарках, виставках, презентації продукції за кордоном, заохочення розвитку інформаційних технологій з метою поширення інформації про підприємство, його продукцію та послуги, страхування від непередбачуваних ризиків, які виникають при виконанні замовлення і його гарантуванні.

У Канаді для підвищення експортної активності підприємств було створено Міжвідомчий комітет, який дістав широкі повноваження у галузі формування політики підтримки експорту підприємств середнього бізнесу; Центр вивчення можливостей міжнародного бізнесу, який доводить міжнародну ринкову інформацію від торгівельних представників до суб'єктів підприємництва; а також загальнодержавні та регіональні робочі групи, що включають спеціалістів, компетентних у сферах експорту та торгівлі як з боку підприємницьких структур, так і з боку федерального та провінційних урядів. У завдання цих робочих груп входить збирання і поширення інформації стосовно потенціалу зовнішніх ринків, співпраця із зарубіжними торговельними представниками, а також зі співробітниками Центру вивчення можливостей міжнародного бізнесу. Кожна робоча група щороку розробляє та активно впроваджує експортну стратегію, яка враховує всі сприятливі ринкові можливості та спрямована на збільшення обсягів експорту.

У США державна політика підтримки експорту підприємств середнього бізнесу в основному спрямована на координацію діяльності різноманітних фондів для фінансування і кредитування експортної діяльності підприємств середнього бізнесу. При укладенні експортного контракту багато американських підприємств зіштовхуються із серйозними труднощами, тому американський уряд для врегулювання проблеми фінансування розробив програми: Export Working Capital Program та Working Capital Guarantee Program, які впроваджує Адміністрація у справах малого та середнього бізнесу та Ексімбанк США. В основні функції Адміністрації у справах малого та середнього бізнесу входить: допомога в отриманні кредитів для підприємств, консультування малих підприємств та захист їх інтересів, гарантування експортного кредиту. Ексімбанк сприяє фінансуванню експорту продукції та послуг підприємств у рамках різноманітних програм страхування, кредитування та гарантування.

ВИСНОВКИ

Отже, підсумовуючи, зробимо висновок, що перше десятиліття XXI століття характеризується значним зростанням відкритості національних ринків та зростанням обсягів виробництва експортних товарів. Таке підтверджується більш інтенсивним розвитком зовнішньоторгівельних зв'язків порівняно з економічним зростанням взагалі. Дослідження свідчать, що вітчизняна економіка ще має пройти тривалий шлях ефективного інтегрування у систему міжнародного поділу праці і товарообміну, подолати певні технологічні та інші перешкоди на цьому шляху, вирішити проблеми здійснення прогресивних структурних зрушень, це зокрема передбачає посилення уваги до раціональної організації зовнішньоекономічних зв'язків нашої країни, забезпечення їх динамічного зростання і оптимізації в умовах глобалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Осташко Т. Можливості та обмеження застосування захисних заходів для сільськогосподарської продукції в рамках СОТ / Т.Осташко // Економіст — 2010.— № 9. — С.4—6.
2. Монетарний огляд за 2011 рік: [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=104460>

3. Зони вільної торгівлі чи митний союз? :[Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://brc.undp.org.ua/img/publications/Policy_brief_Custom%20Union_VS_FTA.pdf
4. Осташко Т.О. Внутрішній агропродовольчий ринок України в умовах СОТ [Текст]: Монографія / К.: Інститут екон. і прогнозув. НАН України, 2010. — 207с.
5. Trade Policy Review of European Communities / the WTO Secretariat // WT/TPR/S/136, June 23, 2004 :[Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.wto.org.
6. Notification//G/AG/N/EEC/62//Committee on Agriculture/ WTO Secretariat (26 October, 2009) // www.wto.org.
7. Давыдова С.В. Управление и конкурентоспособность предприятий АПК / С.В. Давыдова // АПК: экономика, управление. — 2010. — №7. — С.44—45.

УДК 338.432

РЕГУЛЮВАННЯ ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ МІЖГАЛУЗЕВИХ ВІДНОСИН В АПК: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Томілін О.О.

В статті проведено аналіз нееквівалентних міжгалузевих відносин в аграрній сфері економіки. Розкрито питання еквівалентності міжгалузевого обміну агропромислового комплексу. Розроблено детермінаційний цикл диспаритету цін та регулюючий вплив нееквівалентності на економічний розвиток сільського господарства.

Ключові слова: сільське господарство, міжгалузеві відносини, міжгалузовий обмін, регулювання еквівалентності міжгалузевих відносин, диспаритет цін.

В даний час сільське господарство переживає важкі економічні часи з галузями економіки. В сучасний період сільськогосподарське виробництво втрачає значні фінансові ресурси внаслідок існуючих проблем, які пов'язані з нееквівалентними розподільчими міжгалузевими відносинами в сфері агропромислового виробництва. Монополізація галузей сільського господарства відбувається за рахунок тих галузей, які займаються збутом та постачають матеріальні ресурси. Активний ріст монополізації відбувається від тих галузей, які обслуговують сільське господарство. Монополізація переробної сфери — це наслідок об'єктивного процесу концентрації аграрного виробництва, створюючи тим самим передумови до еквівалентних економічних відносин між переробною і сільськогосподарською галузями. При цьому економічні позиції аграрних товаровиробників погіршуються.

Агропромисловий комплекс в сучасних умовах господарювання потребує докорінної перебудови системи нееквівалентних міжгалузевих відносин у виробництві, обігу та розподілу сільськогосподарської продукції. Втрати агропромислового виробництва залежать від того, настільки ті галузі економіки з якими вона вступає в міжгалузеві обмінні процеси.

Потребують подальшого і більш глибокого вивчення питання нееквівалентності міжгалузевого обміну, розбалансування міжгалузевих економічних відносин, підходів до основ формування міжгалузевих економічних відносин в агропромисловому комплексі. Питання формування еквівалентності міжгалузевого обміну агропромислового комплексу є надзвичайно актуальним.

Нееквівалентність міжгалузевого обміну створює своєрідний гальмуючий механізм всієї економічної системи. Нееквівалентний міжгалузовий обмін підриває розвиток міжгалузевих комплексів, змушує державу створювати для підприємств економічно-сприятливі умови обміну. Отже, структура взаємного обміну продукцією є нееквівалентна. Міжгалузовий обмін робиться вигідним для однієї сторони, і так само економічно не вигідним для іншої — це характерні прояви нееквівалентності міжгалузевих економічних інтересів. Причини нееквівалентності міжгалузевого обміну здавна привертає увагу науковців.